

מדעי ההתנהגות – היחיד והמשפחה - יחידת לימוד רביעית

פסיכולוגיה התפתחותית – 10 שעות

2 - פרויד, פיאז'ה, אריקסון, קולברג

מה תלמדו ביחידת לימוד זו?

פירוט	מושגים	נושא - חובה
תורשה, סביבה, בתחילת הוראת פרק זה יש ללמד רק את ההגדרות הבסיסיות של המושגים: תורשה, סביבה	תורשה, סביבה, תהליכי בשילה	פסיכולוגיה התפתחותית
הבנת תהליכים אחר כך, במהלך העיסוק בתחומי ההתפתחות השונים מומלץ להדגים מושגים אלו בתחומים השונים. תהליכי בשילה, חמשת החושים, התקשרות, קוגניציה, התפתחות קוגניטיבית התפתחות מוסרית התקשרות, הזדהות, התיאוריה הפסיכואנליטית ליבידו, איד, אגו, סופר-אגו, מודע, תת מודע, לא מודע, מנגנוני הגנה, התפתחות פסיכו-חברתית, <u>אין צורך ללמד באופן מפורט את שלבי ההתפתחות המוטורית, אולם יש לעמוד על הקשר וההכרח בהתפתחות מוטורית תקינה לצורך התפתחות קוגניטיבית תקינה.</u> <u>אין צורך לשנן את שלבי ההתפתחות הקוגניטיבית אולם יש להכירם באופן כללי</u>	פיאז'ה, קולברג, פרויד, אריקסון	

בסיס יחידה זו הלומדים:

יכירו את תהליכי ההתפתחות והרעיונות של: פרויד, פיאז'ה, אריקסון וקולברג

חומר עזר: מצגות מפורטות משמשות כמערכי שיעור ליחידת הלימוד. למדו

באמצעות 2 המצגות: 1- פרויד ואריקסון 2- פיאז'ה וקולברג

סיכום: מבוא לפסיכולוגיה חינוכית.

פסיכולוגיה התפתחותית

פסיכולוגיה התפתחותית היא ענף של הפסיכולוגיה שעוסק בהבנת תהליך ההתפתחות של בני האדם, החל מהתפתחות העובר ברחם אמו התהליכים שעובר במהלך חייו עד לתהליכי הזדקנות.

זווית ההסתכלות של התחום מתחלקת לשלוש קבוצות: התפתחות קוגניטיבית, התפתחות רגשית-חברתית והתפתחות יכולות מוטוריות.

הפסיכולוג ההתפתחותי מטפל בבעיות התנהגותיות, בעיות חברתיות ונפשיות אצל ילדים. לדוגמה - בעיות הנובעות מהפרעה נוירו-התפתחותית. במקביל, הפסיכולוג ההתפתחותי מלווה גם את הורי הילד במהלך הטיפול.

ביחידה זו תכירו 4 פסיכולוגים חשובים שכל אחד מהם תרם להבנת התפתחות האדם.

התפתחות רגשית: התקשרות, הזדהות, התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד
התפתחות קוגניטיבית: התפתחות קוגניטיבית על פי פיאז'ה והקשר שלה להתפתחות המוטורית. התפתחות התפישה והקשר שלה להתפתחות החושים
התפתחות מוסרית: התפתחות מוסרית על פי פיאז'ה וקוהלברג
התפתחות חברתית: התיאוריה הפסיכו-חברתית של אריקסון – התפתחות לאורך כל החיים.

זיגמונד פרויד

זיגמונד פרויד נולד בשם זיגיסמונד שלמה פרויד במאי 1856 במוראביה נפטר בספטמבר 1939, בלונדון, היה פסיכולוג ונוירולוג יהודי-אוסטרי, אבי הפסיכואנליזה, הוא אחד ההוגים החשובים בתחום תורת האישיות ומהמדענים ואנשי הרוח הבולטים והמשפיעים ביותר במאה העשרים. מודל הנפש הפרוידיאני פתח צוהר להבנת נפש האדם ולהבנת האדם את עצמו. מבחינה חברתית שינתה הגישה הפסיכואנליטית את הנורמות המוסריות, בעיקר בכל הקשור ליחסי מין ולמיניות. פסיכואנליזה היא שיטת טיפול שפותחה בתחילת המאה העשרים על ידי אבי הפסיכואנליזה זיגמונד פרויד, זו שיטת הטיפול ההומאנית הראשונה בהיסטוריה האנושית, בה הונח בפעם הראשונה מקום של כבוד לדיבורו של המטופל. גילוייו של פרויד נעוץ בכך שהקשיב למטופליו.

פסיכואנליזה היא אסכולה תאורטית, מחקרית וטיפולית העוסקת ברבדים לא מודעים באדם ובחוויות הילדות שלו שעיצבו את אישיותו.

הפסיכואנליזה מנסה לברר את נפש האדם והתפתחותה החל מלידה ובכל משך החיים דרך הבנת היצרים והכוחות הפנימיים הקיימים מול דמויות משמעותיות

של האדם.

במסגרת המפגש עם מטופליו תהה פרויד כיצד יכולים חולים לחוש סימפטומים נוירולוגיים ללא סיבה פיזיולוגית נראית לעין (שיתוק ביד, ראייה מטושטשת וכו'). הוא עשה שימוש מוצלח בהיפנוזה והעלים בחלק מהמקרים את הסימפטומים שמהם סבלו החולים. לאור ההצלחה הוא ממשיך לעשות שימוש בשיטת ההיפנוזה על מטופליו ומגלה במהלך הטיפול כי הוא לא צריך לבצע את כל שלבי ההיפנוזה אלא הוא יכול לבצע רק את שלב האסוציאציות החופשיות של ההיפנוזה על מנת להשיג תוצאות והטבה במצבם של מטופליו.

בנוסף פרויד חוקר באמצעות חלומות במטרה להבין את עולמם הפנימי של מטופליו. השיטות שהוא מפעיל הן שיטות אינטרוספקציה- חקירה פנימית, מודעות עצמית, והן מבוססים על המטופלים שלו.

המודל הטופוגרפי הוא נקודת המוצא של החשיבה הפסיכואנליטית, והוא מעין דימוי אנטומי של המנגנון הנפשי, כארגון בן שלושה מרכיבים : הלא-מודע, הפרה-מודע והמודע. זהו תיאור דינאמי של הנפש, אלא שהמטאפורה הארכיאולוגית שבאמצעותה הסביר פרויד את התהליך הפסיכואנליטי קיבעה אותו גם כתיאור פנומנולוגי של מבנה בן שלושה חלקים קבועים.

- מודע - התוכן המנטאלי הנמצא בהכרה בזמן מסוים
- סמוך למודע - התכנים המנטאליים שניתן להעלות למודע במאמץ מסוים.
- שומר סף
- לא מודע - תכנים מעוררי חרדה- יש בהם משהו אסור, מאיים,
- מכאיב משפיעים עלינו בדרכים עקיפות חלומות, אסוציאציות חופשיות בטיפול, פליטות פה... רוב ההתנהגות שלנו נקבעת ע"י כוחות לא מודעים.

המודע - סך הדברים שבהכרת האדם - "כל מוצג המצוי בתודעתנו והנתפס על ידינו".

הקדם מודע - (הסמוך למודע) : כל נתון פסיכי הנמצא על ידינו בצורה חבויה, אלא שאפשר לעוררו מדעת, כדוגמת ההיזכרות, ההיכרות.

הקדם-מודע משמש גם כ"צנזור" בין המודע ללא מודע כאשר רעיונות לא רצויים לא מתקבלים למודע אלא עוברים ללא מודע.

הלא מודע - כל נתון החבוי בנפשנו, שאין בידינו להעלותו בצורה ספונטנית על פני השטח של התודעה.

לדוגמה : מאורע טראומטי שחווה האדם בילדותו, שאין הוא יכול להיזכר בו בשום אופן או להכיר אותו, נמצא בלא-מודע. לעיתים מדובר בידע שאילו היה האדם מודע לו, היה מאיים עליו או מעורר בו חרדה.

הערה : ה"תת-מודע" הוא מושג עממי שבדרך כלל בא להחליף את המושג "לא-מודע". מושג זה מחלק את הנפש לשני חלקים במקום שלושה, ומתעלם מחשיבות הקדם-מודע. מושג זה אינו מקובל בפסיכותרפיה המקצועית, והוא מופיע לרוב לצורך ספרותי או עממי, או בספרי רפואה משלימה וכאחד ממושגי העידן החדש. גם בתוך הקדם מודע והלא מודע ישנם שלבים שונים של עומק ו"זמינות" המידע. לדוגמה - ישנם זיכרונות, שהדרך היחידה להכירם היא בהיפנוזה. הרחקתם של הזיכרונות השונים מתודעת האדם אינה סימן לחוסר היעילות או לרפיונם של הכוחות הנפשיים, אלא להפך - היא תוצאה של תהליך מיוחד ודינמי ביותר - תהליך ההדחקה.

https://textologia.net/?page_id=27319

<https://textologia.net/?p=27384>

פרויד והמודל המבני (סטרואקטורלי) של הנפש

במהלך הקריירה המעשית והתיאורטית שלו התחיל פרויד לראות את הנפש האנושית כזירה דינמית של ניגודים וקונפליקטים. המודל הטופוגרפי (מודע, סמוך למודע ותת־מודע) איננו מודל שיכול להסביר את הניגודים הפנימיים באדם כמו יצר הטוב ויצר ברע ועל כן פיתח פרויד את המודל המבני (סטרואקטורלי) של הנפש.

ההתייחסות אל האדם כאל זירה של מאבק בין שתי רשויות (חיובית ושלילית) בשום אופן אינה חידוש של פרויד והיא מוכרת כבר מהדת הזורואסטריית מפרס של המאה החמישית לפני הספירה. גם ביהדות אנחנו מכירים את הדיון ביצר הטוב מול יצר הרע כשני כוחות הקיימים באדם שהאחד מתייחס אל תאוותיו ואילו השני להתגברות עליהן על ידי מוסר, חוכמה וחוקים.

המודל המבני של פרויד

פרויד דיבר על שלושה מבנים שקיימים בתוך נפש האדם. השניים הראשונים

מולדים והשלישי נרכש:

איז-הסתם (מולד) - נמצא בתת-מודע וכולל בתוכו תהליכים ראשוניים א-לוגיים, הרבה דחפים (יצר הבנייה Eros ויצר ההרס־מוות Tanatos) כמו כן מדובר על רמת אנרגיה שיוצרת את יצר הבנייה- ליבידו = אנרגיה נפשית של הדחף המיני, דחף הארוס. ישנה גם אנרגיה שמזינה את יצר הארוס, פרויד לא נתן לה שם. האיד מונחה על ידי עיקרון העונג- כל מה שאני רוצה יהיה בידי.

אגו- האני (מולד) - רוב האגו נמצא במודע. כל הכוחות של האדם מוגדרים כאגו- הכוחות שמניעים אותו, האימפולסים- אורח רוח, סבלנות, כישורים מוזיקליים, יכולת משחק וכדומה. צריך תמיד לחפש את הדרך האידיאלית כדי שאדם יוכל לבטא את האימפולסים והרצונות שלו, אבל יחד עם זאת לא לפגוע במצפון ובנורמות.

מצפון / סופר אגו - האני העליון (מגיע בגיל 6 מהעולם החיצון)- תוך הפנמה של דברים מהבית, מההורים ומהסביבה, האדם יוצר מבנה שנקרא מצפון. זהו האור האדום להתנהגות שלנו. הוא נמצא בקונפליקט תמידי עם האיד. לכל קונפליקט בין האיד לסופר אגו מתלווה חרדה, כשישנה חרדה ברמה מסוימת, על האדם להחליט אם הוא נותן לזה לנצח או לא.

האיד כשאדם חזק מספיק או מוכן מספיק, דברים שהיו מאיימים הופכים לפחות מאיימים ויכולים לעבור מהתת מודע אל המודע. אדם בריא עפ"י פרויד הוא אדם שהאגו שלו מספיק חזק כדי לתמרן

- **הסתם/ איד**

- חתירה לסיפוק מידי של הדחפים
- מאגר האנרגיה היצרית, הליבידו, פועל עפ"י
- תהליכים ראשוניים המונחים ע"י עקרון העונג. לא מודע.

- **האני/ אגו**

- המוציא לפועל של האישיות
- צומח מתוך 'הסתם', פועל למציאת פשרות בין האיד והסופר אגו. פועל עפ"י
- עקרון המציאות המחייב דחיית סיפוקים ועמידה בתסכולים. תהליכים משניים

- בשלושת רמות המודעות- רובו מודע, מנגנוני הגנה- אינם מודעים.

- **האני העליון/ סופר אגו**

- נוצר מהפנמה של הילד את תגובות ההורים המייצגים את החברה והמוסר שלה.

- מייצג את אידיאל 'האני' ואת המצפון

- בשלושת רמות המודעות

לתיאוריה של פרויד יש מבנה טריאדי (תלת-מרכיבי) של "איד", "אגו" ו-"סופר אגו".

האיד (או הסתמי) בתיאוריה של פרויד הוא "כל אשר ילוד אישה מביא עימו מלידה", דהיינו, כל היסודות בנו שמקורם בטבע הביולוגי שלנו (הכולל ירושה אבולוציונית שנמשכת עוד מהימים בהם היינו לטאות). אלו הם הדחפים הפרימיטיביים ביותר שכוללים פחות או יותר מין, אוכל והישרדות. האיד של פרויד מנותק מהמציאות ותובע סיפוק מידי של צרכיו, הוא אינו נשמע להגיון ולא לתכתיבים חברתיים. האיד נענה למה שפרויד כינה "עקרון העונג" שכל תכליתו היא להגביר את ההנאה ולהימנע מסבל.

האגו (או האני) בתיאוריה של פרויד אינו יסוד מולד אלא אחד שמתפתח החל מגיל שנתיים לערך כאשר צרכיו של האיד נתקלים במציאות שמגבילה אותם. האגו מציית ל"עקרון המציאות" שהוא הכורך הנכפה על הנפש לאזן בין דחפיה ובין האמצעים העומדים לרשותה על מנת לספקם. האגו, למשל, כולל את היכולת לדחות סיפוקים מידיים על מנת להבטיח אותם בטווח הארוך (למשל: חיזור). האגו לא

מבטל את היצרים של האיד אלא רק "מנהל" אותם בצורה שקולה יותר שנענית לתכתיביו של ה"סופר אגו" (להלן). במסגרת המודל המבני של פרויד, האגו הוא היסוד המודע באדם ומקום התרחשותם של התהליכים המנטליים הנגישים להכרה. **הסופר אגו (או אני עליון)** של פרויד הוא המפגש וההפנמה של ערכי החברה והמוסר החיצוניים לאדם (נקרא גם עקרון המוסר). הסופר אגו הוא במידה רבה "מי שאני אמור להיות" שקשור ב-"מי שמצפים ממני להיות". האגו צריך להתמודד מצד אחד עם האיד החייתי ומצד שני עם הסופר-אגו המוסרני שמכתיב כללי התנהגות מסוימים ונותן עונשים בצורת תחושות אשמה בעוון הפרה שלהם. חשוב לציין ולהבין כי המודל המבני של פרויד ממלא תפקיד חשוב בתהליך ההתפתחות ובמשבר האדיפלי שכן האיד מטבעו נקשר יותר באם בעוד שהאגו והסופר-אגו נקשרים בדמות האב. על ידי התגברות על משבר אדיפוס הילד עוזב את "ממלכת האם" ונכנס אל הסדר התרבותי המיוצג על ידי האב. גם כאן לא ממציא שום דבר חדש שכן אנחנו מכירים היטב את השיח אודות "אמא אדמה" (דהיינו הטבע) ואבא שיושב במרומים ומכתיב לנו מי ומה אנחנו אמורים להיות

<https://textologia.net/?p=18811>

תיאוריית ההתפתחות הפסיכו-סקסואלית של פרויד

תיאוריית ההתפתחות הפסיכו-סקסואלית של פרויד היא תיאוריה שמטרתה לתאר את שלבי ההתפתחות של הילד מגיל הלידה עד הבגרות על פי ההתפתחות של המיניות שלו. התיאוריה הפסיכו-סקסואלית של פרויד הייתה מוקד לדיון ער ולביקורת רבה על הפסיכואנליזה אך היא אף על פי כן הייתה ונותרה אחת התיאוריות המשפיעות ביותר של הפסיכולוגיה ההתפתחותית. בכדי להבין את תיאוריית ההתפתחות של פרויד יש להכיר את המודלים עליהם היא נשענת ובכללם המודל הטופוגרפי של הנפש על פי פרויד, המודל הסטרוקטורלי-מבני של פרויד וכן תיאוריית מנגנוני ההגנה שמשמשים בתור הבסיס לתיאוריית ההתפתחות הפסיכו סקסואלית שלו.

- מודל זה דן בגלגוליה של אנרגיה יצרית במהלך ההתפתחות.
- פרויד מונה 5 שלבים שהאדם עובר מינקות לבגרות בדרך אל זהות מינית בוגרת כגבר או כאשה.
- כל שלב בתיאוריה זו מוגדר סביב אזור בגוף שבו ממוקדת היצריות המהנה באותו זמן.

- שימו לב : בעזרת מודל זה מנסה להסביר גם בעיות וסטיות בחיי המין, אך השלבים אינם מיניים בלבד! הם מתייחסים למכלול החוויות הקשורות להנאה ולחושניות

שלבי ההתפתחות הפסיכו-סקסואלית על פי פרויד:

השלב האוראלי (גיל 0-1) – בשלב האוראלי עיקר הפעילות של הילד מכוונת לסיפוק צרכיו של האיד והמוקד של הליבידו הוא הפה.

השלב האנאלי (גיל 2-3) – הילד מתחיל לקיים משא ומתן עם דרישות הסביבה העומדות אל מול הצורך לספק את צרכיו. המוקד של השלב הזה הוא פי הטבעת.

השלב האדיפלי (גיל 3-5) – מאופיין על ידי תסביך אדיפוס והמשיכה של הילד אל ההורה מהמין הנגדי. הליבידו בשלב האדיפלי של פרויד מופנה כלפי אברי המין.

שלב החביון (גיל 5 עד גיל ההתבגרות) – הדחפים המניעים מודחקים ונמצאים תחת שליטה. גם בשלב החביון ממוקדת האנרגיה המינית באברי המין אך בעוצמה פחותה.

השלב הגניטלי (גיל 14-18) – עוררות מחודשת של דחפים מיניים והתמקדות של הליבידו באברי המין. השלב האחרון בתיאורית ההתפתחות הפסיכו-סקסואלית של פרויד.

<https://textologia.net/?p=27372>

שלבי ההתפתחות של פרויד ותסביכיהם

כפי שראינו כשדנו בתיאורית ההתפתחות הפסיכוסקסואלית שלו, פרויד האמין כי כולנו עוברים מסלול אחיד יחסית של התפתחות האופן בו אנחנו מתעלים את הדחפים שלנו. פרויד חילק את המסלול הזה לשלבים שונים על בסיס האזורים הגופניים אליהם מופנית האנרגיה המינית, כך שהתיאוריה שלו משלבת בין מימד פסיכולוגי-נפשי ומימד ביולוגי-התפתחותי. ככל שאנחנו מתבגרים האנרגיה עוברת בין חלקי הגוף השונים שהופכים למוקד של עונג וסיפוק, אך חלק ממנה תמיד נשאר מאחור והחלוקה הסופית של האנרגיה הזו תקבע במידה רבה את המבנה האישיות שלנו.

אחד המושגים החשובים ביותר בהקשר זה של התיאוריה של פרויד הוא מושג

הקיבעון. קיבעון משמעותו בפשטות הצטברות של אנרגיה מרובה בשלב

התפתחותי כלשהו. קיבעון יכול להיווצר בשל חוסר סיפוק של הדחפים (קיבעון שלילי) שיותיר תחושת מחסור ותסכול או סיפוק יתר שלהם (קיבעון חיובי) שיותיר חוסר רצון לעבור לשלב הבא.

השלב האוראלי

השלב האוראלי על פי פרויד מתרחש בשנה הראשונה לחיינו בה אנחנו מתמקדים בעיקר בפה שלנו (שימו לב איך תינוקות מכניסים כל דבר לפה, זו הסיבה שאנחנו נותנים להם מוצץ). העניין העיקרי של התינוק בשלב הזה הוא ההזנה והעונג שהיא מסבה לו באופן פסיבי. בחלק המאוחר יותר של השלב האוראלי התינוק מתחיל לגדל שיניים ומגלה גם את היכולת שלו להכאיב על ידי נשיכה (שיכולה, למשל, להיות "נקמה" על חוסר תחושת סיפוק בהנקה). לפי פרויד קיבעון בשלב האוראלי עשוי להתבטא בעתיד בעיסוק רב בפה (כמו עישון, לעיסת מסטיק וכסיסת ציפורניים) וכן בתכונות אופי של תלותיות, כפיות טובה, פסיביות וילדותיות או מאידך נצלנות, קמצנות ועקשנות.

השלב האנאלי

השלב האנאלי על פי פרויד מתרחש בין גיל שנתיים לשלוש ובו הילד ממוקד בפי הטבעת שלו. בשלב זה של החיים הילד בדרך כלל עובר חינוך לעשיית צרכים, כלומר, הוא פוגש לראשונה תביעה שמקורה בסביבה לווסת את עצמו ואת תחושות הפורקן שלו בהתאם לתכתיבים מסוימים. זוהי למעשה ההתנגשות הראשונה בין עקרון העונג ועקרון המציאות (על כך בהרחבה בהמשך). על הרקע הזה הילד גם יפתח מושגים של ניקיון וזוהמה שילוו אותו בהמשך חייו. קיבעון בשלב האנאלי יכול להוביל על פי פרויד לאישיות לחוצה, כפייתית וחולת סדר וניקיון (במידה והדחפים האנאליים דוכאו יתר על המידה) או לחילופין אי סדר קיצוני, אכזריות ואימפולסיביות (במידה והדחפים לא נכבשו דיים).

השלב הפאלי

השלב הפאלי (או האדיפלי) על פי פרויד מתרחש בגילאי $3/4 - 5/6$ ובו מגלים הילדים את אברי המין שלהם. לגמרי לא במקרה זהו השלב בו ההורים נדרשים לענות על השאלה מאין באים תינוקות לעולם. בשלב הזה הילד מתחיל להבין את מערכות היחסים המגדריות בעולם ואת מקומו בהן, מה שכרוך בפיתוח של הזדהות עם ההורה בן אותו מין ומשיכה כלפי ההורה מהמין ההפוך (תסביך אדיפוס אצל בנים ותסביך אלקטרה אצל בנות). גם בשלב הזה נפגש הילד עם איסורים חברתיים על גילוי עריות, שמיוצגים דרך האב (לפחות בעבור בנים) ממנו מפחד הילד (חרדת סירוס), מה שמכריח אותו לוותר על המשיכה להורה ולחפש לה (בעתיד) תחליף. לפי פרויד, קיבעון בשלב זה יכול להביא להתנהגות מינית קיצונית לכאן או לכאן (עצורה מאוד או משוחררת מאוד) לבנים חדורי צורך בכיבוש ובנות פתייניות. פרויד אף טען כי הומוסקסואליות היא תוצאה של הזדהות עם ההורה מהמין הנגדי במהלך שלב הפאלי.

שלב החביון

"השקט שאחרי הסערה". שלב החביון בתיאוריה של פרויד מתחיל בגיל 6 לערך ונמשך עד לגיל ההתבגרות (12 לערך). בשלב זה המוקד הפיזי הוא עדיין אברי המין אלא שאלו מודחקים כתוצאה מהניסיון להתגבר על המשבר האדיפלי בשלב הקודם. שלב זה מאופיין באפס עניין במין המהופך (ביסודי: "בנות זה איכס"). בשלב זה האנרגיות מופנות לתהליכים חברתיים וואו אינטלקטואליים.

השלב הגניטלי

בשלב הגניטלי מגיע הילד ל"הבשלה" סופית מבחינת אישיותו ומיניותו ומתחיל להתעורר בו צורך להפנות את הליבידו שלו כלפי מושא מהמין השני. במידה והילד עבר בצורה תקינה ובריאה את כל שלבי ההתפתחות של פרויד הוא יופיע בשלב זה כאדם המסוגל לקיים מערכת יחסים תקינה

<https://textologia.net/?p=27363>

פרויד בין ילדות ומיניות

הדרך אל הבגרות

פרויד יצא אם כן לחקור את התהליכים שמעצבים את האדם מרגע לידתו תוך שהוא מניח שתי הנחות חשובות (אם כי לא בלתי שנויות במחלוקת): האחת היא שיש מבנה קבוע ואוניברסלי שאותו עוברים כל בני האדם עד הגיעם לבגרות והשני הוא שמעבר תקין ומוצלח של התהליך הזה יצור אדם בוגר מאוזן ובריא בעוד ששיבוש כלשהו בתהליך יגרום לבעיות נפשיות בכל המשך חייו של האדם (או עד לפתרון בעזרת טיפול פסיכואנליטי, כמובן).

פרויד ידע היטב שבטבע כל תהליך של שינוי מחייב השקעה של אנרגיה, ולכן הוא תהה מהיכן מגיעה האנרגיה הדרושה לתהליך ההתפתחות הפסיכולוגי של האדם.

התשובה של פרויד הייתה שיש כוח אחד שמניע את האדם ושדוחף אותו, כוח

החיים עצמם – המיניות.

מיניות אצל פרויד

פרויד ידוע לעיתים לשמצה על מקומם המרכזי של הדחפים המיניים בתיאוריה שלו ועל כך **שהוא ראה במיניות כיסוד טבע האדם**, ועל כן כדאי להקדיש כמה מילים למשמעות של המיניות אצל פרויד והפסיכואנליזה בכלל.

כאשר פרויד מדבר על מיניות אצל פעוטות הוא לא בהכרח מדבר על האקט המיני כפי שהוא מובן למבוגרים אלא יותר על דחף מופשט לחיבור, להתקשרות, שמופנה כלפי מישהו. במובן מסוים, את מה שפרויד מכנה בשם "מיניות" יש אחרים שיכנו בשם "כוח חיים" או אפילו "אהבה". פרויד קרא לזה **"ליבידו"**. האמא היא המושא

הראשון של הדחפים האלו מכיוון שהיא האדם הראשון (ולצערנו היחיד) שאיתו היה לנו חיבור מלא ושלם, איחוד בו לא היו בנינו שום גבולות. אח, באמת היה כף ברחם בו צפנו לנו בנוזל חמים ולא ידענו מחסור או מצוקה, יש אפילו כאלו שיגידו שזה בעצם גן העדן האבוד. אבל כמו אדם וחווה, גם אנחנו נזרקנו מגן העדן של הרחם ופרויד יאמר לנו שהרגע הכי קשה וטראומטי בחיים שלנו היה למעשה הרגע בו נולדנו ואל חיינו נכנסו דברים כמו כאב, רעב, קור, גירוד, מחסור ומאחר יותר פחד, דאגה, געגוע ועוד ועוד. אבל אחרי שנולדנו עדיין נותרנו מחוברים לאמא, והיא הייתה פשוטו כמשמעו כל עולמנו (תינוק בראשית חייו לא יודע להבחין בין "אני" ו"אמא", מבחינתו זהו דבר אחד). דרך האמא למדנו להכיר את עקרון העונג (עליו נרחיב במורד הדרך) הטבוע בנו ושתכליתו לחפש דרכים להגביר תחושות הנאה וסיפוק מידי ולהפחית כאב וסבל. העיקרון הזה עבד בצורה די פשוטה ביחסים שלנו עם אמא בהם השד סיפק לנו תחושות הנאה וסיפוק ואילו העדרו של השד הסב לנו כאב וסבל. כך, כאשר התרחקנו מאמא (והחברה גם כופה עלינו את זה על מנת להפוך ל"מבוגרים") נוצרה אצלנו תחושת מחסור, תחושת ניתוק, ובתוכנו עלה דחף לנסות להשיב את הסדר על כנו, לתקן הרמוניה שהופרה ולהתאחד מחדש עם המקור האולטימטיבי של העונג. הדחף הזה להתנגד לניתוק ההולך וגובר מהאם לובש צורות שונות לאורך חייו של הפעוט, עד שבסופו של דבר הוא נאלץ לותר על האם (כי היא שייכת לאבא, ועל כך בדיון על תסביך אדיפוס) ולצאת לחפש לה תחליף. ועל כן יִעָצֵב אִישׁ אֶת אִבּוֹ וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד. (בכל מה שנוגע לנשים יש לפרויד כמובן גם תיאוריה אליה נגיע בהמשך).

תנטוס נכנס לתמונה

משהו עבר על פרויד בעקבות זוועות מלחמת העולם הראשונה וב-1920 הוא הציג תיקון לתיאורית המיניות שלו והוסיף ל"ארוס" (אל התשוקה) גם עזר כנגד בדמותו של "תנטוס" (אל המוות במיתולוגיה היוונית) המייצג את דחף האלימות שהוא חלק מכולנו. בצד המשאלות המיניות שעוברות הדחקה בשלבים שונים של חייו טען פרויד כי ישנו גם יצר של הרס, אלימות ותוקפנות שעובר תהליכים דומים ומהווה את האנרגיה המניעה אותנו.

פרויד העמיד במרכז התיאוריה שלו את הדחף המיני. בתפיסה של פרויד התודעה שלנו היא למעשה מנגנון (מורכב ומתוחכם) שתכליתו לעבד גירויים שמגיעים אלינו. הגירויים מתחלקים לשני סוגים: חיצוניים ופנימיים. בכל אחד מהמקרים המטרה של התודעה היא לשמור על איזון והרמוניה על ידי ביטול של גירויים לא נעימים. במקרה של גירויים חיצוניים לא נעימים אזי לרוב ניתן להימנע מהם (אם יש לידי אדם מעצבן אני מתרחק ממנו). אבל במקרה של גירויים שמקורם מבפנים (כמו

מחשבות או רגשות לא נעימות) המצב כבר יותר מסובך והתודעה לעיתים פועלת בדרכים מסובכות למדי על מנת להתמודד עימם.

הגירויים הפנימיים החשובים ביותר מבחינת פרויד הם הדחפים המיניים, שבאים לידי ביטוי בהעלאת מתח באזורי הגוף השונים. לפי התיאוריה הפסיכוסקסואלית של פרויד בשלבים שונים של התפתחות הילד מרוכז הליבידו (האנרגיה של הדחף המיני) באזורים השונים האלו היכולת לעבור בצורה תקינה את כל תהליך ההתפתחות הוא המפתח לפי פרויד לבריאות נפשית, שכן אם משהו משתבש בתהליך או נוצרת טראומה באחד משלביו, אנו עשויים לחוש את התוצאות לשארית ימינו

אז מה עושים עם הדחפים שלנו

פרויד, ככל שהדבר נוגע לנפש האדם, האמין ב"חוק שימור האנרגיה" במסגרתו האנרגיה הנפשית של הליבידו, הדחף המיני, לעולם אינה אובדת אלא רק מתועלת בכיוונים שונים. האופן שבו נעה האנרגיה הזו והכיוונים אליהם היא מופנית יקבעו על פי פרויד את הבריאות הנפשית של האדם.

מילת המפתח בתהליך הזה היא **סובלימציה** (בעברית: עידון). סובלימציה לפי פרויד היא מנגנון הגנה חיובי במסגרתו אנו לומדים להבחין בין דרכים לגיטימיות ובלתי לגיטימיות מבחינה חברתית לבטא את הדחפים שלנו, ולכן מעבירים את האנרגיה מביטוי שלילי לביטוי חיובי.

כאן אנחנו מוצאים נדבך חשוב בתיאוריה של פרויד אודות היחסים בין ה"איד", היסוד היצרי תאב הסיפוק שמכיל את הליבידו לבין ה"אגו" ובייחוד ה"סופר אגו" שמכילים איסורים והגבלות. הדחף של האיד תובע לצאת החוצה ולבוא לידי ביטוי ואילו תהליך הסובלימציה מאפשר לו להתבטא תחת התנאים של האגו והסופר אגו

10 מנגנוני הגנה פסיכולוגיים ואיך הם משמשים אותנו - הרחבה

מנגנוני הגנה בפסיכולוגיה הם התנהגויות מנטליות המשמשות אנשים בכדי להפריד את עצמם מאירועים, פעולות או מחשבות לא נעימות. אסטרטגיות פסיכולוגיות אלו עשויות לעזור לאנשים על מנת להפריד בינם לבין איומים או רגשות לא רצויים, כמו פחד, אשמה או בושה. מנגנוני הגנה פועלים באופן בלתי מודע ובלתי נשלט והם משהו שכל אחד מאיתנו עושה על מנת לשמור על יציבותו הנפשית. בחלק מהמקרים יכולות להיות לשימוש בהם גם תוצאות שליליות, וכאן נכנסת הפסיכולוגיה לתמונה. מי שאחראי על זיהוי פעולתם של מנגנוני ההגנה הוא אבי הפסיכואנליזה זיגמונד פרויד ומפתחת התיאוריה היא בתו אנה פרויד.

עשרה מתוך מנגנוני ההגנה השכיחים ביותר והאופן בו הנפש שלנו משתמשת בהם :

1. הכחשה

הכחשה היא אחד ממנגנוני ההגנה הנפוצים ביותר. הכחשה מתרחשת כאשר אנחנו מסרבים לקבל מציאות או עובדות. הלא-מודע שלנו חוסם אירועים או נסיבות חיצוניות מהמוח על מנת שלא יצטרך להתמודד עם ההשפעה הרגשית שלהם. כאשר אומרים על מישהו שהוא "נמצא בהכחשה" הכוונה היא שהוא מסרב או לא מסוגל לקבל אמת כלשהי לגבי המציאות. אך למעשה מבחינה פסיכולוגית הכחשה היא תהליך עמוק ופנימי שלא תמיד גלוי לעין חיצונית.

2. הדחקה

מחשבות לא נעימות, זיכרונות כואבים או אמונות לא רציונליות עלולות להיות בעלות השלכות שליליות על המצב הרגשי שלנו. במקום להתמודד איתן אנחנו נוטים לנסות להעלים או להתעלם מהן בתקווה שלא יתקיימו עוד. אך המלכוד בהדחקה בתור מנגנון הגנה הוא שהתוכן השלילי לא באמת נעלם, והוא עלול להופיע במקומות ובדרכים שונים ומשונים.

3. השלכה

תכנים רגשיים ומחשבות שלא נוח לנו להתמודד איתם יכולים להיות מושלכים על אדם אחר. במנגנון זה של השלכה אנחנו מייחסים לאחר תחושות שליליות שהן למעשה שלנו. למשל, אנחנו יכולים להרגיש כועסים על מישהו אך לטעון שהוא בכלל זה שמחזיק ברגשות שליליים כלפינו.

4. התקה

במקרים רבים בחיינו אנחנו לא יכולים לבטא רגשות שליליים כלפי המקור האמיתי שלהם. למשל, אנחנו לא יכולים לבטא את השנאה שלנו לבוס או את הקנאה שלנו

בקולגה. לכן בהתקנה התודעה שלנו מפנה (מבצעת התקנה) של רגשות אלו כלפי אובייקטים פחות מאיימים או מסוכנים (כמו למשל נהגים אחרים בכביש).

5. רציונליזציה

ברציונליזציה אנחנו מוצאים סיבות הגיוניות לפעולות שהן למעשה חסרות כל היגיון. המטרה של מנגנון הגנה זה הוא לגרום לנו להרגיש בנוח עם הבחירות שלנו, גם אם אנחנו מודעים לכך שהן שליליות. דוגמא לרציונליזציה יכולה לפגוש אותנו כאשר אנחנו לא מתקבלים לעבודה, אך מספרים לעצמנו שהיא בעצם לא הייתה טובה בעבורנו. (ראו סיבות לכך שכישלון עדיף על הצלחה).

6. עידון

עידון, לפחות על פי פרויד, הוא לא רק מנגנון הגנה אלא למעשה תהליך הכרחי על מנת שנופיע בעולם כבני אדם נסבלים. בעידון אנחנו לוקחים רגשות בעלות תוכן שלילי ומנתבים אותם לכיוונים חיוביים. כך למשל ילד שנוטה לבעיות אלימות יכול ללכת לעשות בספורט אגרסיבי שם הוא יוכל "לפרוק" את האגרסיות באופן חיובי. אמנות גם היא נתיב טוב לעידון.

7. רגרסיה

כאשר אנחנו הולכים לאיבוד אחת הדרכים להחזיר את הביטחון היא לשוב למקום האחרון בו ידענו היכן אנו נמצאים. מנגנון ההגנה של רגרסיה עושה דבר דומה מבחינה נפשית כאשר הוא מחזיר אותנו אחורה למצבים או התנהגויות שכבר גדלנו מהם. רגרסיה בולטת במיוחד אצל ילדים שבעקבות טראומה חוזרים אחורה בשלבים התפתחותיים (הרטבת לילה, מציצת אצבע...). אצל מבוגרים רגרסיות הוא מורכבות יותר אך יכולות להיות חזרה אל התנהגויות התמכרותיות, למשל.

8. תגובת היפוך

תגובת היפוך מתרחשת כאשר אנחנו אנחנו לא יכולים לבטא רגשות שליליים, ולכן מגיבים על ידי ההפך שלהם. תגובת היפוך היא בעצם התאמת יתר לנורמות חברתיות של ביטוי עצמי. כך למשל אנחנו יכולים לקנא עד עמקי נפשנו בחבר שהצליח בדבר מה, ואנחנו נבטא את זה על ידי פירגון מוגזם.

9. אינטלקטואליזציה

אחד ממנגנוני ההגנה החביבים על אנשים חכמים הוא אינטלקטואליזציה (בעברית: שכלון). במנגנון הגנה זה אנחנו הופכים סיטואציה רגשית קשה לשאלה הגותית ועל ידי כך מרחיקים אותם מאיתנו. כך למשל אדם שחוה אובדן יכול למצוא את עצמו עוסק בשאלות פילוסופיות אודות מוות בכלל במקום לעסוק במותו של האדם הקרוב לו.

10. אידיאליזציה

על פי פרויד, אידיאליזציה היא מנגנון הגנה קדום ביותר בו דימיינו כי ההורים שלנו (בעיקר אבא) מושלמים ולכן יכולים להגן עלינו מפני כל פחדינו. אף על פי שמנגנון זה פחות משמש אותנו עם השנים, הוא עדיין יכול להתבטא בעיוורון מרצון כלפי חולשות של בני זוג או מנהיגים. זאת משום שהמחשבה שהם מושלמים מקרינה עלינו ביטחון.

סרטוני יוטיוב

<https://www.youtube.com/watch?v=mQaqXK7z9LM>

פסיכותרפיה - זיגמונד פרויד 7 דקות מתורגם לעברית

<https://www.youtube.com/watch?v=xqwJqgatuD8>

הו דוקטור פרויד - גיל אלון, נועה קשפיצקי ואורית גל 2.5 דקות

<https://www.youtube.com/watch?v=78OqzRm5sxxg>

היהודים באים | עונה 2 - ארוחת ערב אצל משפחת פרויד | כאן 11 לשעבר רשות השידור 3 דקות

<https://www.youtube.com/watch?v=u8T74yxehEA>

מנגנוני הגנה של פרויד שחובה להכיר עם דוגמאות 15 דקות

פעילות 1

חלוקה ל-3 קבוצות

כל קבוצה תתייחס למודל אחר בתיאוריה של פרויד, תסביר ותציג אותו באופן גרפי או יצירתי אחר.

שיח

דטרמיניזם מול שליטה:

עד כמה יש לנו שליטה על האופן שבו תתפתח אישיותנו

גלוי מול סמוי

עד כמה גלויה האישיות שלנו לעיני הסובבים אותנו, או שיש בה רבדים נסתרים, שאולי אינם גלויים אף לנו עצמנו

טיעון

האם לאדם יש חופש בחירה מלא? האם האדם מודע לסיבות להתנהגותו תמיד. דילמה ערכית:

יש הטוענים שאי אפשר להאשים אנשים על התנהגויות שאינן מוסריות, מכיוון שהדבר נעשה שלא במודע. האם אתה מסכים עם טענה זו?

אריק אריקסון

אָריק הומברג אָריקסון היה פסיכולוג יהודי אמריקאי, הוגה תאוריית השלבים הפסיכו-חברתית. בתיאוריה זו, אריקסון הרחיב את התאוריה של פרויד בדבר התפתחות האדם ומתייחס למושגים ורעיונות פרוידיאנים אך על אף העובדה שאריקסון הושפע מאוד מפרויד הוא שירטט מפה התפתחותית שונה. המאפיינים אליהם התייחס אריקסון בחקר התפתחות האדם, בהשראת התיאוריה של פרויד:

אוניברסליות: כל שלבי ההתפתחות אוניברסליים. מבנה המודל ההתפתחותי:

המבנה מחולק לשלבים המובחנים מבחינה גילאית ומבחינת יכולות.

שלבי התפתחות האדם: במודל ההתפתחות הפסיכוסקסואלי של פרויד, נעצרת התפתחות האדם בגיל ההתבגרות, בשלב המכונה "השלב הגניטלי". על פי פרויד, הדחף המאפיין את "השלב הגניטלי" ממשיך להיות המיקוד עד סוף החיים, בעוד המודל של אריקסון, ממשיך לתאר את ההתפתחות האדם גם אחרי גיל ההתבגרות, כשהמיקוד עובר להיבטים אחרים.

עיצוב האישיות: פרויד טען שהאישיות מתפתחת עד גיל חמש שנים, בעוד

שאריקסון טען שהיא מתעצבת ומשתנה עד הזיקנה.

פרויד הדגיש מאוד את פורקן הדחפים והקונפליקטים הלא מודעים בעיצוב האישיות (האדם הוא יצור ביולוגי) בעוד אריקסון התמקד בקשר בין היחיד לסביבתו כמעצב את האישיות (האדם הוא יצור חברתי).

קונפליקט: כמו במודל הפסיכוסקסואלי של פרויד, גם בשלבי ההתפתחות של אריקסון, כל השלבים סובבים סביב קונפליקט להם קרא אריקסון "משבר" תוצאה רצויה או לא רצויה בניסיון פתירת הקונפליקט / משבר:

על פי פרויד, התוצאה הרצויה בניסיון לפתור את הקונפליקט באחד מהשלבים הוא למידה חיובית ומעבר לשלב הבא. פתרון לא מוצלח על פי פרויד הוא קיבעון = פיקסציה.

בעוד שפרויד האמין שתיתכן נסיגה למאפייני השלב הילדי בו התרחש פתרון לא הולם, אריקסון שלל לגמרי את המונח קיבעון. הוא לא האמין שבבגרותו יחווה האדם נסיגה לאותם התנהגויות אותם לא פתר באופן נכון בילדותו.

לדעת אריקסון, כל שלב בהתפתחות מאופיין במידות או מעלות-חיוביות מול שלילית וכאשר אדם לא פותר נכונה את המשבר הספציפי של השלב, הוא מאמץ את המעלה השלילית במקום את החיובית.

בסופו של דבר, אותן מעלות אותן ירכוש במהלך המודל ההתפתחותי יעצבו את אישיותו, לטוב או לרע.

ה"אגו": אריקסון קיבל ראה את ה"אני" (אגו) כישות עצמאית ולא רק כישות המשרתת את צורכי הסתמי (איד) ונותנת לו ביטוי במסגרת כללי החברה (הסופר אגו).

להלן שמונת השלבים בהתפתחות אישיות האדם לפי אריקסון:

• השלב האוראלי – סנסורי (גיל 0–1) 'אמון מול חשדנות'

תקופה זו מקבילה לתקופה האורלית סנסורית אצל פרויד: התינוק רואה את איבר משמעותו בלטינית (פה) כמרכז התחושת והרגשי. דרך הפה הוא מוזן Oral הפה (ומשיג עונג ליבידאני. הדילמה במרכזו של שלב הזה הוא האמון שעל התינוק לתת באם, מכיוון שהיא היא המקור המספק את כל צרכיו הקיומיים. כשהאמון ניתן זהו המצב הרצוי, אך כאשר הטיפול בתינוק אינו עקבי מצד האם יכול התינוק לפתח מצב של חוסר אמון, או 'חשדנות בסיסית' - במקרה כזה תיגרם פגיעה בזוהרתו של התינוק, מה שיגרום להפרעות במשך כל חייו. אמון בסיסי=תחושה שיש מי שידאג לצרכי התינוק. כל ילד חווה את הקונפליקט, כיוון שאמו אינה יכולה להיות תמיד עבורו, גם אם תנסה, מאילוצי חיים שונים. החשיבות של הצלחת השלב תלויה באיכות ופחות בכמות (כי כאמור, אין אפשרות שהאם תהיה תמיד עבור צורכי הילד ותענה לדרישותיו כל הזמן). מטרה עיקרית של זמן זה: פיתוח התקווה. תקווה שגם אם הסביבה מאכזבת מדי פעם, יש אמון בסיסי שבסופו של דבר, הסביבה טובה ביסודה ותעזור במקרים נחוצים מאוד. גם כשהילד רכש אמון בסיסי יכול להיות שהוא יחוש תחושת אי ודאות וחשד (ההפך מאמון) אך יקווה שכשיצטרך באמת, יבואו לעזרתו. בהקשר זה, אפשר להסביר את האמונה הבסיסית באל שבני אדם לא נוטשים את הדת ברגעי ייאוש. למה? כי הם מאמינים שיש לה' כוונות טובות ובעתיד, במקרי צורך, הוא ייענה.

• השלב השרירי – אנאלי (גיל 1–3) אוטונומיה מול בושה

התינוק הגדל מפתח יכולות מוטוריות שונות ובהן גם השליטה על הסוגרים. בשלב זה מתחיל החינוך לנקיון מצד ההורים. כאשר החינוך הוא תומך מחד ונוקשה מאידך, תפתח אצל הילד תחושה של אוטונומיה, כלומר שליטה בגופו [בצרכים בעיקר] ובסביבה [ריצוי ההורים]. המעלה אותה מקבל האדם מהפתרון הנכון הוא כח הרצון. תוצאה לא רצויה במקרה של חינוך נוקשה מדי תגרום אצל הילד לרגשות של בושה וספק- שלא כביכול לא מסוגל לעמוד במטרות שהוא מציב בפני עצמו, שהוא אינו בוגר ולא יכול לרצות את עצמו בעמידה בגבולות ואת סביבתו.

• השלב הלוקומוטורי – גניטלי (גיל 3–6) אינטואיטיביות (יוזמה) מול אשמה

שלב זה מקביל לשלב הפאלי אצל פרויד ולתסביך אדיפוס : בעקבות התסביך מפתח הילד רגשות אשמה. הפתרון החיובי הוא הזדהות עם דמות האב וגיבוש הזהות המינית. המעלה אותה מקבל האדם היא המטרה - היכולת לקבוע מטרות ולהתמיד בהן ללא הפרעה של רגשות אשם או פחד מענישה. אריקסון הדגיש את הפן החברתי : בגיל זה הילד כבר הולך ורץ בכוחות עצמו, הוא מתחיל להבין שהוא אינו המרכז בתוך המשפחה. הוא אף לומד את ההיררכיה החברתית בה הוא נמצא. בשלב זה, הילד למעשה הוא "חוקר" המגלה את העולם - הורים שיחנכו את ילדיהם חינוך נוקשה מדי יגרמו לילד לאבד את היוזמה.

• שלב החביון (גיל 6–12) יצרנות מול נחיתות

מקביל לשלב החביון לפי פרויד. זהו שלב הלמידה : הילד מוצא את עצמו בתוך מסגרת חברתית מחוץ למשפחה - הוא מבין את חשיבותה של העבודה היצרנית ותוצאותיה, הוא גם מבין את דרישתה של החברה ליצרנות מצידו. פתרון חיובי הוא פתרון בו הילד מרגיש שהוא פרודוקטיבי, הוא מצליח ליצור את התוצאות הרצויות לו ולחברה ולעמוד במטרות אותן הציב לעצמו. המעלה אותה הוא מרוויח היא () ולתחושה inferiority היכולת. כישלון בשלב זה יגרום לילד לתחושה של נחיתות של חוסר מקום בחברה. יש צורך גובר באהבה והכרה.

• שלב ההתבגרות (גיל 12–18) גיבוש זהות מול משבר זהות/ בלבול תפקידים

בשלב זה נפרדת התאוריה של אריקסון מהשלבים הפסיכוסקסואליים של פרויד. השלב החמישי הוא שלב מסכם לארבעת השלבים הקודמים אותם עבר הילד. כעת, עליו לעבד ולגבש את כל המידע שצבר מהשלבים האחרים על-מנת לגבש לעצמו את האישיות ואת המיניות הרצויה לו. החברה אשר מכירה בצורך זה של המתבגר ובאנרגיות שהשלב צורך, מאפשרת לו מעין "פסק זמן" בו הוא מורשה להתנסות בתפקידים חברתיים שונים מהם לבסוף יגבש את אישיותו. אותה אישיות צריכה לתאום לפי אריקסון הן את הפנימיות של המתבגר, הן את התפיסה של החברה אותו ואת ההתאמה בין שתיהן בצורה מושלמת. בתום המאבק, ההצלחה פירושה גיבוש זהות סופית כשבצידה נרכשת המעלה של הנאמנות - היכולת לעקבות בזהות העצמית ובתוך המסגרות החברתיות העתידיות אותן יקים האדם. כישלון מאידך, עלול לגרום לבלבול זהות, לחוסר יכולת לגבש זהות, להתחמקות ממחויבויות ומהשתייכות למסגרות חברתיות. אותם אנשים אשר לא פתרו בצורה נאותה את השלב החמישי הם אלו אשר נקראים בפי החברה "הילדים הנצחיים" - אלו אשר גם בגילאים מבוגרים עדיין מתנהגים בצורה ילדותית וחסרת אחריות. סיבוך נוסף אפשרי הוא בחירה מכוונת בזהות שלילית - פניה לעבריינות ולצדדים האפלים של החיים.

• שלב הבגרות המוקדמת (גיל 18–35) אינטימיות מול בדידות

שלב מזה מתחיל עם תום תקופת ההתבגרות וכניסת האדם הבוגר למעגלי החברה. בשלב זה מתבקש האדם להגיע להחלטות חשובות בחייו הן בבחירת המקצוע והן בבחירת בן הזוג איתו יחלוק את חייו. האילוץ נוצר בשל הצורך להתמודד עם הקונפליקט שבין הרצון להיות ייחודי לבין האינטימיות והקרבה של הזוגיות. לפי אריקסון, רק אלו אשר זהותם המינית והאישית גובשה עד תום בשלב הקודם, יוכלו להתמודד עם הפחד מאיבוד הזהות אשר גורמת הכנסה של בן זוג לחיים. ההצלחה תזכה את האדם בהכרה של ערך האהבה, אשר לפי אריקסון מחזקת את כישורי האני שנרכשו בשלבים הקודמים; כל אחד מבני הזוג שומר על זהותו בתוך הקשר תוך כדי חיזוק האישיות של האחר. כישלון מצד שני - כאשר הפחד מאיבוד הזהות חזק מהצורך באינטימיות - יגרום לבדידות ולחוסר יכולת ליצור קשר או להתמיד בו לאורך זמן.

• שלב הבגרות (גיל 35–50) פוריות מול קיפאון

בשלב הזה העיקר הוא הולדת הילדים והדאגה לעתידם. הקונפליקט הנוצר כאן הוא בין הצורך לעיסוק בעצמי לבין הצורך לוותר על צרכים ורצונות אישיים ושימת הילד במקום הראשון. התוצאה החיובית של השלב מתבטאת בפוריות, ביכולת של האדם ליצור לעצמו את ממשיכיו הגנטיים, את העתיד. המעלה הנרכשת היא הדאגה - היכולת של האדם לקחת אחריות על כל תחומי החיים כולל ילדיו. כישלון יגרום לקיפאון (מה שנקרא לפעמים גם 'משבר אמצע החיים') בו אין לאדם הבוגר עניין עוד במסגרות החברתיות בעיסוקו ואף לא בהולדה וטיפול של צאצאים.

• שלב הבגרות המאוחרת (גיל 50 – המוות) אחדות האני מול ייאוש

זהו שלב הזיקנה. בשלב זה עורך האדם סיכום של חייו בו הוא בוחן את הצלחותיו מול כישלונותיו. האדם בוחן את המטרות אותן הציב לעצמו מילדות דרך הבגרות ועד למצבו הנוכחי. כאשר הסיכום הוא חיובי מגיע האדם ל- 'אחדות האני'- האדם המבוגר מקבל בהשלמה ובסיפוק את מפעל חייו, חש שחייו היו בעלי ערך ובעלי משמעות לגביו; כשהוא נינוח ומרוצה הוא מסוגל אף להתמודד ביתר קלות עם עובדת מותו ההולך וקר. המעלה הנרכשת כאן היא התבונה - היכולת לתחושת השלמות של האני. במקרה של כישלון חש האדם יאוש - מחד הוא מרגיש כי החמיץ את חייו ומאידך הידיעה על כך שהוא בערוב ימיו אינה מאפשרת לו לנסות ולתקן את המעוות. ההשלמה עם המוות במקרה הזה היא קשה ואינה אפשרית.

אריקסון

<https://www.youtube.com/watch?v=aYCBdZLCDBQ>

תאוריית ההתפתחות בשלבים של אריק אריקסון – 5 דקות

<https://www.youtube.com/watch?v=RnZ-exCOIAo>

תיאורית השלבים של אריקסון - למה היא כ"כ משמעותית? | הרב ד"ר אבידן מילבסקי | פסיכולוגיה על קצה המזלג – 24 דקות

פעילות 1

- 1 - הציגו שלושה דברים דומים, ושלושה דברים שונים בין פרויד לאריקסון.
- 2 - פרויד סיים את שלבי ההתפתחות בגיל ההתבגרות בעוד אריקסון המשיך לשלבי חיים עד הזיקנה. מה דעתך? מה נכון יותר?
- 3 - בחרו שלב התפתחות כרצונכם, הסבירו אותו מה הקונפליקט? התייחסו גם לערך המלווה שלב זה.

שלבי ההתפתחות הפסיכו-סוציאלית

<https://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=13475>

פיאז'ה נחשב, עד היום, לאחד מהוגי הענק של הפדגוגיה החדשה. ניתן לתמצת את עיקרי תורתו בתורת ההתפתחות בשלבים, אשר טוענת כי קיימים שלבים אוניברסליים של התפתחות, אותם חווה כל ילד בעולם. שלבים אלו מתקדמים בצורה טבעית ואינם תלויים בגורמים חיצוניים, ולכן הן נחשבים לעתים "כהתפתחות" מלמטה למעלה.

התאוריה מסבירה את ההתפתחות הקוגניטיבית האנושית כתהליך המורכב משלבים אוניברסליים בעלי שוני איכותי, אשר משותפים לילדי כל התרבויות. את ההתקדמות בין השלבים מובילים תהליכי בשילה מוחית ביולוגיים, שאינם ניתנים להאצה באמצעות אימון.

בנוסף, מונעת ההתקדמות על ידי מנגנון האיזון. למול מצבים חדשים, נוקט הילד באחת משתי אסטרטגיות: **הטמעה**, המבוססת על ניסיון להתמודד עם המצב החדש באמצעות כלים והתנהגויות שרכש בעבר.

התאמה, המבוססת על שיכלול ההתנהגות בהתאם לנסיבות. לדוגמה, תינוק שלמד לשתות מבקבוק על ידי מציצה, ינסה לבצע זאת גם כשתוגש לו כוס לראשונה (הטמעה). לאחר שיגלה כי פעולת המציצה חסרת תועלת, ישנה את התנהגותו עד שילמד כיצד לשתות מהכוס כראוי (התאמה). כחלק מההתפתחות הקוגניטיבית של הילד, ולצד למידתו מהתנסויותיו החברתיות, טען פיאז'ה כי מתפתח המוסר. תאוריית ההתפתחות המוסרית שהגה כוללת שלושה שלבים, המקבילים לשלבי תאוריית ההתפתחות הקוגניטיבית.

עקרונות התיאוריה

נקודת המוצא של פיאז'ה היא שההתפתחות הקוגניטיבית נוצרת תוך כדי פעולה, וככל שעולה יכולת הפעולה של הילד כך הוא מפתח ובונה באופן פעיל את תפקודו הקוגניטיבי. פיאז'ה הדגיש כי ההתפתחות כולה היא תהליך של ארגון יכולות – הילד מארגן מחדש את הסכמות שלמד על העולם, כדי לייצר סכמות חדשות או מורכבות יותר מאלו שהיו ברשותו קודם.

פיאז'ה ניסח זאת במונחים של איזון קוגניטיבי, לפיו, כל עת שהסכמות מאורגנות בחשיבת הילד, הוא נמצא במצב של שיווי משקל קוגניטיבי, מצב בו ישנה מעין הרמוניה שמאפשרת לו להבין את שקורה סביבו באופן ברור. כאשר הוא נתקל במידע חדש, כלומר פוגש דבר שאינו מכיר, הוא נכנס למצב של חוסר איזון קוגניטיבי. מצב זה, על פי פיאז'ה, מניע אותו לפעולה ושינוי מנטלי, במטרה לחזור

למצב מאוזן של שיווי משקל. הדבר מתבצע באמצעות התאמה של התוכן החדש לסכמה קיימת. אם הוא לא מצליח, הוא יכול לפתח סכמה חדשה, ולאחר מכן לארגן בהתאם את הסכמות האחרות.

לדוגמא, כאשר ילד רואה חתול חום בפעם הראשונה. אם עד כה ראה חתולים לבנים בלבד, ייתכן כי תחילה לא יבין במה מדובר, שכן עבורו סכמה של חתול מקושרת לייצוג שהוא בצבע לבן בלבד. במפגש עם החתול החום, הילד יהיה מבולבל, הרי זה חתול, אולם הוא לא בצבע של חתול. כאשר יבין כי מדובר בחתול שהוא בצבע אחר, תתעדכן הסכמה הקוגניטיבית של חתול, לכדי כזו שמאופיינת בייצוג החתול עצמו, ללא תלות בצבע שלו.

את תהליך הארגון הכולל של היכולות הקוגניטיביות, ניסח פיאז'ה באמצעות חלוקה לשלבים הדרגתיים. הוא ניסח כל שלב בהתאם לגיל מסוים, אולם מדובר בהערכה בלבד. המעבר בין שלבים אינו נקבע על פי גיל, אלא על בסיס גיבוש היכולות, שרק על בסיסן ניתן לפתח את אלו הבאות.

תאוריית ההתפתחות הקוגניטיבית של פיאז'ה

החוקר ז'אן פיאז'ה ראה את ההתפתחות כנובעת משני שלבים מרכזיים: הטמעה והתאמה. לפי פיאז'ה, יש בנו תבניות קוגניטיביות, מן סכמות על העולם, אשר ראשיתן ברפלקסים מולדים. כאשר אנו נתקלים בדבר מה חדש אנו מנסים להחיל עליו את הסכמות הידועות לנו בתהליך הנקרא הטמעה.

כאשר הסכמות הקיימות אינן מצליחות להתאים למידע החדש אנו מעדכנים אותם או יוצרים סכמות חדשות בתהליך הנקרא התאמה.

לפי פיאז'ה, בד בבד עם תהליכי הטמעה והתאמה נוצרים שלבים הנבדלים זה מזה איכותית, ואשר הם אוניברסליים - משותפים לילדי כל התרבויות.

את השלבים נהוג לחלק לארבעה שלבים מרכזיים והם הובחנו על ידי יכולתו של הילד לעבור משימות מסוימות באמצעות השיטה הנכונה שהגדיר פיאז'ה:

השלב הסנסומוטורי (גילאי 0-2) בשלב זה עיקר פעילותו למידתו והבנתו של הפעוט מתבססת על חישה ותנועה

השלב הקדם אופרציונלי (גילאי 2-7) בשלב זה הפעוט לומד כי העולם הפיסי סביבו מקיים מספר חוקר שימור, ומפתח יכולת שימוש בסמלים כדרך הבעה והבנה של גירויים את שלב זה פיאז'ה חילק לשני חלקים:

חלק 1: החשיבה הסימבולית (2-4) בו מתפתח השימוש באמצעים סמלים, במיוחד במשחקים בו הילדים מדמיינים שותפים ומאנשים חפצים, אך הילד מתאפיין באגוצנטריזם: הילד כבול לנקודת המבט שלו.

חלק 2 : החשיבה האינטואיטיבית (7-4) בשלב זה הילד מפתח יכולות שימור **שלב האופרציות המוחשיות (12-7)** אל שלב האופרציות המוחשיות מגיעים ילדים בני שבע, ונותרים בו עד גיל 12 לערך.

בשלב זה הילד מסוגל להבחין בכמה זוויות את הסיטואציה הניצבת מולו, והוא בעל חשיבה לוגית גמישה, יחד עם יכולות סיווג לקטגוריות מורכבות].

שלב האופרציות הפורמליות (12+) בגיל 12 או 13 מגיע הילד לשלב של חשיבה פורמלית, כלומר מופשטת.

על פי התיאוריה של פיאז'ה, ההתפתחות הקוגניטיבית מתרחשת כאשר הילד חוקר את העולם אך מוגבלת ע"י מבנים קוגניטיביים הקיימים בכל שלב.

א. הפעוטות נחשבים לחרוצים בכל הקשור לחקירת עולמם מפני שהם פעילים מבחינה מוטורית ושכלית.

ב. **הסתגלות** – האדם משתנה על מנת לתפקד בצורה יעילה יותר במצב מסוים, ולכן היא כרוכה בשני תתי תהליכים :

הטמעה – תהליך יישום של כושר הקיים במצבים חדשים.

התאמה – תהליך של עשיית שינויים במיומנויות קיימות לצורך התמודדות מוצלחת עם הסביבה.

במהלך השנתיים הראשונות, ההטמעה וההתאמה הופכים את הרפלקסים (מיומנויות מולדות) לסנסוריות ומוטוריות לצורך יישום במצבים שונים מפני שהן משקפות סכמות (מבנים קוגניטיביים בסיסיים המקנים אסטרטגיה לתיאום מידע סנסורי ומוטורי).

בתקופות מאוחרות, ההטמעה וההתאמה מרחיבות ומשכללות את הידע שצבר הילד על העולם.

ג. **התאזנות** – תהליך וויסות עצמי המוביל את הילד לקראת הסתגלויות יעילות יותר. חוסר איזון נגרם בעקבות דרישות העולות על רמת ההתפתחות הנוכחית, ולכן הילד ינסה להשיב את הדברים למצב של איזון באמצעות התאמת ההתנהגות לדרישות של הסביבה.

החוקר השוויצרי ז'אן פיאז'ה, הוגה תיאוריית שלבי ההתפתחות הקוגניטיבית, החל לגבש את רעיונותיו כאשר צפה בצורת המשחק של שלושת ילדיו. פיאז'ה שם לב כיצד הם חוקרים צעצועים חדשים וכיצד הם פותרים בעיות ולומדים להבין את עצמם ואת הסביבה. מתוך כך, הרחיב החוקר את מחקריו בתחום התפתחות הילד וניסח תיאוריית התפתחות שלמה.

במסגרת תיאוריה זו, פיאז'ה ניסח את הרעיון לפיו תינוקות נולדים עם מבנים המאפשרים להם לארגן את ההתנסויות והחוויית שלהם, וכך להבין בהדרגה את העולם ואת עצמם. הוא שם דגש על הסדר הטבעי של ההתפתחות הקוגניטיבית –

הדרך בה קשרים קודמים סוללים את הדרך להופעתם של קשרים חדשים, ומסייעים להסתגלות הדרגתית של הילד לסביבתו.

גישת פיאז'ה לחינוך

פיאז'ה טען כי גם אם ניתן להאיץ את ההתפתחות האינטלקטואלית בדרכים חינוכיות, הרי שאי אפשר לדחוק בה יתר על המידה. הוא טען כי כל שלב קוגניטיבי תלוי למעשה בשלב הקודם לו, ושיטת החינוך צריכה לקחת בחשבון את הטבע המובנה של האינטליגנציה. מתוך כך, הוא התנגד לשימוש מופרז בתגמולים חיצוניים ("חיזוקים" אשר מטרתם לעודד התנהגות מסוימת), משום שהם עלולים לעוות את ההתפתחות הטבעית.

מחנכים מהאסכולה של פיאז'ה דואגים לעודד ילדים בגילאי שנתיים עד 7 להתנסות בחומרים שונים, לגלות ולבנות את יכולותיהם. הם גם מעדיפים פעילויות גופניות (ריקוד, השחלת חרוזים, קשירת חוטים, סידור ומיון של חפצים) המפתחות את ההבנה הכללית של מושגי חלל וזמן. כישורים לשוניים כמו קריאה וכתבה רלוונטיים פחות להתפתחות החשיבה ההגיונית של הילד הקטן, משום שלפני שההבנה תופנם באופן לשוני עליה להתקיים בצורה מעשית וחוייתית.

כך, עקרונות החינוך המבוססים על הגישה של פיאז'ה מדגישים את הרעיונות המרכזיים שניסח – על הילד ללמוד באמצעות התנסויות ופעילויות אקטיביות, אשר מעודדות את התפתחות החשיבה והיכולות הקוגניטיביות שלו וכמו כן, אין להאיץ בו, אלא לאפשר לו להתפתח בהדרגה ובקצב הנכון לו.

"המטרה העיקרית של החינוך בבתי הספר צריכה להיות יצירת גברים ונשים המסוגלים לעשות דברים חדשים ולא רק לחזור על מה שעשו דורות אחרים."

לורנס קולברג - התפתחות מוסרית

ע"פ המודל הנפשי הסטרוקטוראלי של פריד, התפתחות המוסר והמצפון מתרחשת עם התפתחותו של המבנה הנפשי הנקרא "סופר-אגו" כולל ערכי מוסר ונורמות חברתיות. הסופר-אגו מתפתח מילדות כחלק מתהליך החינוך וכתוצאה מהפנמה של הגבלות ואיסורים. לפי מודל זה שיא ההתפתחות המוסרית היא בשלב ההתפתחותי של סיום התסביך האדיפאלי (גיל 5-6).

המודל של פיאז'ה להתפתחות המוסר - פיאז'ה האמין שהתפתחות מוסרית הינה תוצאה של ההתפתחות הקוגניטיבית בשילוב עם ההתנסות החברתית. הוא חילק את

התפתחות המוסר לשלושה שלבים:

השלב הראשון הוא שלב חסר מוסר, שנמשך עד גיל 7.

השלב השני נקרא "ריאליזם מוסרי" והוא מאפיין את תקופת הילדות. בשלב זה החשיבה היא קונקרטית, והמוסר נחשב לדבר מוחלט שלא ניתן לשנותו. התנהגות היא צודקת לגמרי או מוטעית לגמרי, אין כמעט שיקול דעת או התייחסות לכוונתו של עושה הפעולה. פעולה היא מוסרית או לא מוסרית ע"פ הגמול לו היא זוכה. כך, למשל, ילד בן תשע עשוי להקפיד על כללי המשחק ולסרב להגמישם עבור אח קטן המשחק עמו "כי זה החוק".

השלב השלישי הוא שלב המוסריות האוטונומית המתחיל בתחילת גיל ההתבגרות, בסביבות גיל 12. יכולת השיפוט של המתבגר היא מופשטת ורחבה יותר. הוא יכול לקחת בחשבון את הכוונות שעומדות בבסיס הפעולה, מסוגל לשמוע דעות שונות ולראות פעולה כמוסרית או לא מוסרית באופן יחסי למצב בו מדובר, ולהסכמה החברתית הקיימת בנוגע לנושא.

המודל של קולברג להתפתחות המוסר

לורנס קולברג מפורסם במחקריו הנרחבים על התפתחות המוסר בקרב ילדים ונערים אמריקאים. הוא הציג לנבדקים בגילאים שונים דילמות מוסריות, ועל סמך הסיבות שצינו לפתרון הראוי לדעתם לדילמה, הגדיר קולברג מספר שלבים של התפתחות המוסר.

השלבים מתייחסים לאוריינטציה העומדת בבסיס החשיבה המוסרית, כלומר- מה מנחה את האדם בפתרון של דילמה מוסרית?

שלב ראשון: מוסריות קדם- קונוונציונאלית

שיפוטם של ילדים בשלב זה אינו מבוסס על מוסכמות חברתיות או כללי מוסר כלשהם. השיפוט נעשה מתוך הפחד מעונש ע"י סמכות חיצונית, או הרצון לגמול, לסיפוק צרכיו ולהנאתו של האדם. קולברג כינה צורת חשיבה זו "אוריינטציית

הציות והעונש" ו"אוריינטציה הדוניסטית-אינסטרומנטאלית". ילד בשלב מוסרי זה יסביר, למשל, כי אסור לגנוב מהמכולת "כי המוכר יכול ללכת וללעוס עליו ולצעוק".

שלב שני: מוסריות קונוונציונאלית

שיקול דעת "קונוונציונאלי" מבוסס על תקנים חברתיים, ונובע מהפנמתם ומהסכמה עם דעותיהם של אחרים. הילד בשלב זה רוצה לקבל אישור מאחרים על פעולותיו וחושש מביקורת. קולברג כינה זאת "אוריינטציית ילד-טוב/ ילדה-טובה". בשלב מעט יותר מתקדם חשוב לו למלא את חובותיו כפי שקובעים החוקים הרשמיים של החברה בה הוא חי. מה שכונה "אוריינטציית חוק וסדר", או "אוריינטציית הסמכות". ילד בשלב זה עשוי להסביר, למשל, כי כדאי לעזור לחבר שבוכה "כי ככה כולם יודעים שאתה ילד טוב".

שלב שלישי: מוסריות פוסט-קונוונציונאלית

זהו השלב המפותח והבוגר של המוסר ע"פ קולברג. מוסריות זו מתבססת על עקרונות מופשטים, הקובעים אם דבר הוא טוב או רע. להתמודדות עם עקרונות מוסריים שני תתי-שלבים: הראשון הוא "אוריינטציית האמנה החברתית", בו המטרה היא לסייע לחברה להתנהל כתקנה ולבני אדם להתקיים בהרמוניה זה לצד זה. השלב השני הוא "אוריינטציית היררכיית העקרונות", והוא דירוג של עקרונות מוסריים לפי סדר חשיבותם, מתוך שילוב של כללי המוסר החברתיים ותכתיבי המצפון האישי. זהו השלב המוסרי הגבוה ביותר. מחקריו של קולברג הראו שילדים עד גיל 9 בערך נמצאים בשלב הראשון, המאופיין במוסריות קדם-קונוונציונאלית, ושרוב המתבגרים והמבוגרים מצויים ברמה מוסרית קונוונציונאלית. לפי תוצאות אלה נראה שרק חלק קטן מבני האדם מגיעים לרמה המופשטת, הפוסט-קונוונציונאלית, של שיפוט מוסרי.

הביקורת של גיליגן על התיאוריה של קולברג

תיאורית ההתפתחות המוסרית בשלבים זכתה לביקורת לא מעטה. נשמעה ביקורת על כך שבדיקה של שיקול דעת מוסרי אינה מספיקה, משום שההתנהגות בפועל במקרים רבים אינה תואמת את שיקול הדעת ודרך החשיבה. ביקורת אחרת הייתה על כך שלא ניתן לתאר התפתחות מוסרית מבלי להתייחס לסוגיות ותכנים ספציפיים, אלא רק לצורת חשיבה ושיקול דעת.

הביקורת הסוחפת והמפורסמת ביותר מיוחסת לקרול גיליגן, שהייתה סטודנטית ועמיתה לעבודה של קולברג. טענתה הייתה שהמוסר כפי שקולברג מתאר אותו אופייני לגברים, ואילו נשים נוטות להגיב לדילמות מוסריות מתוך מושגים של דאגה לזולת, יחסים בין-אישיים ומחויבות. מושגים מופשטים כמו צדק ושוויון מאפיינים יותר דפוסי חשיבה גבריים, ועל כן נשים ברובן לא יגיעו לשלב אותו מכנה קולברג "מוסריות פוסט-קונוונציונאלית". ההבדל בין גברים לנשים, אותו הדגימה

גיליגן במחקריה, נובע גם מהדרך השונה בה מגדלים בנים ובנות בחברה שלנו. נשים מתחנכות להעריך ולהשקיע ביחסים בין-אישיים ומחויבות לאחרים.

מחקרים מאוחרים יותר לא בהכרח תמכו בביקורת של גיליגן על ההבדלים בין גברים ונשים בשיקול הדעת המוסרי, אך הביקורת שהעלתה חידדה והרחיבה את המורכבות של נושא ההתפתחות המוסרית. בעקבותיה נשמעו ביקורות נוספות על היותו של המודל של קולברג תלוי תרבות ומשקף ערכים אינדיבידואליים, שאינם מאפיינים חברות מסורתיות ושיתופיות יותר.

<https://www.betipulnet.co.il/lexicon/%D7%94%D7%AA%D7%A4%D7%AA%D7%97%D7%95%D7%AA%D7%94%D7%9E%D7%95%D7%A1%D7%A8/>

בטיפולנט

פעילות 1

מה הדומה והשונה בין תפיסות המוסר של קולבר, פרויד ופיאז'ה?

על פי מה שלמדת עד כה סמן את התשובה הנכונה

(השאלות לקוחות מהמבחנים)

1. לפי פרויד

- א. האדם הוא רע מיסודו
- ב. האדם טוב מיסודו
- ג. אופי האדם הוא גם טוב וגם רע מיסודו

2. על פי התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד .

- א. חוויה קשה מתחילת החיים זכורה בתודעה לכל החיים.
- ב. חוויה קשה מתחילת החיים נשכחת ולא משפיעה על האישיות.
- ג. חוויה קשה מתחילת החיים נשארת בלא מודע ולא משפיעה עלינו.
- ד. חוויה קשה מתחילת החיים נשמרת בלא מודע, וממשיכה להשפיע עלינו.

3. התיאוריה הפסיכו-חברתית של אריקסון עוסקת ב:

- א. התפתחותו המוסרית של האדם.
- ב. התפתחות האדם בשנות הילדות בלבד.
- ג. התפתחות האדם בהיבט החברתי לאורך כל החיים.
- ד. התפתחות המצבים החברתיים בגיל הזקנה.

4. התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד עוסקת ב:

- א. התפתחות קוגניטיבית.
- ב. התפתחות מוטורית ובעקבותיה התפתחות חברתית.
- ג. התפתחות רגשית והיחס בין האדם לסביבתו.
- ד. התפתחות השיפוט המוסרי.

5 . לפי התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד :

- א. חוויות קשות משנות החיים הראשונות נשכחות וחסרות השפעה על האישיות.
- ב. חוויות קשות משנות החיים הראשונות זכורות בתודעתנו כל החיים.
- ג. חוויות קשות משנות החיים הראשונות נשמרות בלא מודע, ולכן חסרות השפעה עלינו.
- ד. חוויות קשות משנות החיים הראשונות נשמרות בלא מודע, אבל ממשיכות להשפיע על התנהגותנו.

6. המשמעות של ההתפתחות המוסרית לפי התיאוריה של קולברג ופיאז'ה היא:

- א. תפיסה והבנה מוסרית, המתפתחות בהדרגה בהתאם להבנה הקוגניטיבית, מינקות עד לבגרות.
- ב. תפיסה מוסרית, העוברת בתורשה מההורים לילדים.
- ג. תפיסה מוסרית, הנרכשת בעיקר מתוך צפייה בסרטי טלוויזיה וקולנוע.
- ד. תפיסה מוסרית, התלויה באופי ביה"ס שבו הילדים התחנכו.

7. לפי אריקסון, ההתפתחות של האישיות:

- א. מתרחשת לאורך כל החיים מהלידה עד המוות.
- ב. מתרחשת בחמש השנים הראשונות של החיים.
- ג. מושפעת בעיקר מהתורשה, שקיבל הילד מהוריו הביולוגיים.
- ד. נפסקת בסוף גיל ההתבגרות.

8. לפי התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד:

- א. חוויות קשות משנות החיים הראשונות נשכחות וחסרות השפעה על האישיות.
- ב. חוויות קשות משנות החיים הראשונות זכורות בתודעתנו כל החיים.
- ג. חוויות קשות משנות החיים הראשונות נשמרות בלא מודע, ולכן חסרות השפעה עלינו.
- ד. חוויות קשות משנות החיים הראשונות נשמרות בלא מודע, אבל ממשיכות להשפיע על התנהגותנו.

9. המשמעות של ההתפתחות המוסרית לפי התיאוריה של קולברג ופיאז'ה היא:

- א. תפיסה והבנה מוסרית, המתפתחות בהדרגה בהתאם להבנה הקוגניטיבית, מינקות עד לבגרות.
- ב. תפיסה מוסרית, העוברת בתורשה מההורים לילדים.
- ג. תפיסה מוסרית, הנרכשת בעיקר מתוך צפייה בסרטי טלוויזיה וקולנוע.
- ד. תפיסה מוסרית, התלויה באופי ביה"ס שבו הילדים התחנכו.

10. לפי פרויד -

- א. טבע האדם רע מיסודו.
- ב. שילוב בין היצר הטוב והיצר הרע.
- ג. טבע האדם טוב מיסודו.
- ד. יצר האדם תלוי במצב הרוח.

11. לפי אריקסון -

- א. התפתחות האדם הינה לאורך כל החיים .
- ב. התפתחות האדם נמשכת עד גיל 5.
- ג. התפתחות האדם נמשכת עד גיל ההתבגרות.
- ד. התפתחות האדם מתחילה אחרי גיל ארבעים.

12. התיאוריה הפסיכו-אנליטית של פרויד :

- א. עוסקת בגיל הינקות ובתסביך האמהי של התינוק.
- ב. עוסקת בחלקי המודע השונים ובהתפתחות הרגשית של האדם עד גיל ההתבגרות.
- ג. עוסקת בהתפתחות המוסר אצל האדם הבוגר.
- ד. עוסקת רק בהפרעות נוירוטיות בקרב נשות האצולה במאה שעברה.

13. על פי אריקסון בשלב הזיקנה אדם יכול להגיע ל :

- א. שביעות רצון בשל העובדה שיכול לתקן שגיאות שעשה בחייו.
- ב. השלמה ושביעות רצון עם חייו מתוך הסתכלות רבת שנים אחורה.
- ג. תסכול בשל חוסר תפקוד מיני תקין.
- התעלות רוחנית גבוהה .

14. פיאזה בתיאוריה ההתפתחותית שלו עסק ב :

- א. התפתחות האדם לאורך כל חייו.
- ב. התפתחות חשיבתו של האדם ותפיסת המוסר שלו
- ג. התפתחות היבטים מיניים בקשרים בין אישיים.
- ד. קשר בין אדם לחיות הבית אותן הוא מגדל.

נכון / לא נכון - הקף את התשובה הנכונה

- התיאוריה ההתפתחותית של אריקסון עוסקת רק בתקופת הזקנה.
נכון/לא נכון
- תיאוריית ההתפתחות החברתית של אריקסון עוסקת באדם בתקופת ילדותו בלבד.
נכון / לא נכון
- על פי פרויד, הסופר-אגו באישיות האדם מייצג את החלק המוסרי ואת דרישות וציפיות העולם החיצון.
נכון/לא נכון

על פי פרויד, אין לינקות השפעה על עתיד האדם.
נכון / לא נכון

תינוק שצרכיו נענים ירחש אמון לאנשים בהמשך חייו.
נכון / לא נכון

גירויים לא משפיעים על יכולת קוגניטיבית בילדות.
נכון / לא נכון

חשיפה נכונה לגירויים בסביבה משפיעה לטובה על ההתפתחות

הקוגניטיבית של האדם.
נכון / לא נכון

לפי התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד, הזהות המינית של הגבר,

נוצרת באמצעות הזדהות שלו בילדות עם האבא שלו.

נכון / לא נכון

ילדים מתחת לגיל 13 עדיין לא השלימו את התפתחותם המוסרית,

וההבחנה שלהם בין טוב לרע והשיפוט המוסרי אינם כשל מבוגרים.

נכון / לא נכון

לפי התיאוריה של פיאז'ה על התפתחות קוגניטיבית, ילדים בגיל הגן

חושבים באופן שונה מבני נוער בגיל העשרה.

נכון / לא נכון

ההתקשרות שנוצרת בין התינוק לבין הדמות המטפלת בו, היא

משמעותית במיוחד ובעלת השלכות על היכולת שלו לתת אמון בבני

אדם בהווה ובעתיד.

נכון / לא נכון

אריקסון היה הפסיכולוג היחיד המתייחס לקשר בין הפרט לקבוצה סביבו .
נכון / לא נכון

הסבר את הטענה/חשיבה/אמירה המוצגת במשפט

1. על פי פרויד, הסופר-אגו באישיות האדם מייצג את החלק המוסרי ואת דרישות וציפיות העולם החיצון.
2. זהותו המינית של האדם נלמדת ומתפתחת כבר מגיל הילדות.
3. על פי זיגמונד פרויד, אירועים קשים בשנות החיים הראשונות הינם בעלי השלכות להמשך החיים.
4. הזהות המינית נלמדת ומתפתחת כבר בגיל הילדות, ומתגבשת סופית בגיל ההתבגרות.
5. לפי אריקסון, ליחסים שמתקיימים בין היחיד לבין דמויות משמעותיות בסביבה
6. החברתית שלו יש השפעה מכרעת על עיצוב האישיות.
7. התיאוריה הפסיכואנליטית של פרויד מייחסת לכל אדם דחפים ויצרים בלתי מודעים של מין ותוקפנות.
8. המידה בה המטפל בתינוק פנוי וקשוב לצרכים של התינוק ומצליח לספק אותם, משפיעה על מידת האמון שירחש התינוק לאנשים שיפגוש בהמשך החיים.

לסיום

- ציין דבר חדש שלמדת ולא ידעת קודם.
- ציין דבר אחד שעניין אותך במיוחד.
- מה הפתיע אותך?
- מה היה לך קל להבנה? מה היה לך קשה להבנה
- משהו יישומי שתיקח מיחידת לימוד זו לחיך.
- משהו שאתה רוצה לומר... רוצה לשאול...

